

Traktat o fenomenologiji hipohondrične epistemologije

Luka Lisjak Gabrijelčič

I Walter Benjamin pravi, da je traktat arabska forma. Njegova struktura je podobna tradicionalni arabski arhitekturi: zunanost je neurejena, da bi ustvarila videz neopaznosti. Traktat ne pozna metodične, linearne zasnove, značilne za zahodno tekstualno tradicijo. Kakor pri arabskih stavbah, katerih razčlenitev se začneja šele na dvorišču, se tudi razčlenjena struktura traktata odpre le od znotraj: preden zapopademo pomen besedila, se moramo prebiti do njegovega jedra. Poglavja nimajo besednih naslovov, temveč so označena s številkami. Ornamentalna zgoščenost njegovih razglabljanj zabrisuje meje med teoretskim in ekskurzivnim izvajanjem. Traktat je medij, prek katerega anekdotičnost in partikularnost neopazno prehajata v splošnost, ne da bi za trenutek zahtevali status občeljavnosti. Stkan je kot orientalska preproga. Čeprav se zdi, da se nit njegove argumentacije izgublja med prepletenimi vzorci,

Poglavitna lastnost traktata je njegova neobveznost. V njem ni ničesar, kar bralca sili v sprejemanje postuliranih tez. Traktat je predvsem igra. S stališča pisca je vaja v virtuoznosti, s stališča bralca vaja v pozornosti. Kakor na bazarju je tu vprašanje, kdo bo koga. Prevzetnost in zagonetnost sta preobleki, s katerimi hoče zмести bralca. Izza njiju se hihita preprosto sporočilo, ki z metaforičnim jezikom spregovori o najbolj kočljivih in hkrati najbolj vsakdanjih oblikah človekovega položaja v svetu.

II Epistemologija je veda o načinih in možnostih spoznavanja.

III Fenomenologija je veda o pojavnosti. Je raziskovanje načinov človeškega izkustva. Govori o tem, kako se nam pojavi kažejo v naši zavesti.

Hipohondrija ni izmišljanje neobstoječih simptomov: v tem se hipohonder razlikuje od namišljenega bolnika. Slednji hlini bolezen: bodisi iz obrambnega mehanizma bodisi da bi pritegnil pozornost. Hipohonder ravna diametralno nasprotno: simptomi so njegova zasebna muka.

dejansko poteka v ravni liniji. Na delu je namreč optična prevara, ki v linearnosti vzbuja videz diskontinuitete. Traktat je vaja v prehitevanju. Vse je povedano, še preden je razloženo. Od tod občutek ponavljanja. Kakor v detektivskem romanu so vanj natrošeni indici, ki napovedujejo razplet. Tako kot preproga je tudi traktat tekstualna celota: pomen delcev je razumljiv iz celote. Linearnost je optična prevara, ki zamegljuje holistično strukturo teksta.

Traktat je dvoumna oblika. Odet je v oblačila skromnosti in neobveznosti, da bi se pretihotapil na področje občosti. Za razliko od logične ekspozicije zahodnega racionalizma, ki bralca odstavek za odstavkom vklepa v klešče linearne argumentacije, dokler ga popolnoma ne podredi dominaciji svoje logične dispozicije, traktat napade nepričakovano, iz zasede. Bralec se šele proti koncu zave, da se je besedilu pustil zapeljati v temen gozd, kjer izza dreves kakor v orientalskih pravljicah nadenj iznenada planejo razbojniki.

IV Hipohondrija je duševna motnja, ki se kaže v pretirani, tesnobni skrbi za lastno zdravje. Hipohonder s samoopazovalno vnemo na sebi ugotavlja simptome najrazličnejših obolenj. Nema lokrat je prepričan, da boleha za usodno boleznijo. Zavedanje lastne hipohondrije redko pripomore k njeni umiritvi, kaj šele razrešitvi. Simptomi, ki jih hipohonder občuti, so namreč stvarni; tudi v kolikor so psihosomatskega značaja in jih torej proizvaja sama hipohondrična težnja po konsistentnosti, to v ničemer ne spreminja njihovega fenomenološkega značaja – hipohonder jih občuti kot resnične. In ker je bolezenski simptom – za razliko od bolezenskega znaka – definiran na podlagi pacientove percepcije, tudi so resnični. Hipohondrija ni izmišljanje neobstoječih simptomov: v tem se hipohonder razlikuje od namišljenega bolnika. Slednji hlini bolezen: bodisi iz obrambnega mehanizma bodisi da bi pritegnil pozornost. Hipohonder ravna diametralno nasprotno: simptomi so njegova zasebna muka. Ker se zaveda, da utegnejo biti

plod njegove konstruktivistične domišljije, je do njih skeptičen in pogosto odlaša obisk pri zdravniku. Velikokrat namreč goji patološki strah pred zdravniki, bolnišnicami in sploh vsem, kar je povezano z medicinsko prakso. Hipohondrija ni pravzaprav nič drugega kot potencirani eksistencialni strah pred smrtjo. Hipohonder zelo redko hlina bolezen. Če namišljeni bolnik na dolgo in široko razlaga svoja neobstoječa bolezenska stanja, da bi si s tem priboril pozornost sogovornikov, skuša hipohonder v družbi karseda minimizirati svoje simptome. Svojo obsedenost s tem, da bi jih sestavil v koherentno in strašljivo bolezensko sliko, skuša premagati z voluntarističnim samozatajevanjem. Ker izgubi sposobnost, da resnične simptome loči od namišljenih, se marsikdaj zgodi, da se na resnično bolezen odzove povsem napačno in se obsesivno trudi v zanikanju njene realnosti, dokler ga ne spravi na kolena. Ravno ta podrediva zunanosti je njegova pokora in edina pot njegove ozdravitve. Namišljeni bolnik skrivno uživa v svoji patologiji in je, kot bi se reklo v sodobni ameriški, *attention whore*. Hipohonder svojo patologijo skriva in se je pogosto sramuje. Namišljeni bolnik želi biti bolan, da bi si tako pridobil določene socialne privilegije: predvsem pozornost bližnjih in asimetrično razmerje do njih. Hipohonder želi biti zdrav: a to se mu kaže kot daljni, nemogoč ideal, uresničitev katerega vselej preprečuje vznik nove »bolezni«. Če je nezavedna želja, ki žene navideznega bolnika, družbene narave – zaščita pred kritiko in dominacija nad bližnjimi –, žene hipohondra epistemološka želja – zaščita pred kontingentnostjo in dominacija nad zunanjimi, objektivnimi okoliščinami.

Hipohonder je sodobni gnostik: materialno stvarnost dojema kot kaos, ki neprestano grozi, da bo zrušil njegovo homeostazo. Okoli antičnega gnostičnega modreca so gomazeli zlovešči demoni, ki so ga hoteli iztiriti iz njegove kontemplativne države; okoli sodobnega hipohondra se ti demoni prikazujejo v podobi objektov moderne znanosti – kot bakterije, virusi in medicinske patologije. Hipohonder se kakor nekdanji gnostik proti njim bojuje z *vednostjo*. Za gnostika je to bila višja vednost ezoterike; za hipohondra je to konstruktivistična vednost znanosti.

V Vse, kar smo povedali o razliki med hipohondrom in navideznim bolnikom, je zgolj teoretične narave. Gre za dva modela, dvojce idealnih tipov, ki se v realnosti prepletata. V nadaljnjem izvajanju nas bolj kot prosvetljeni hipohonder, ki se zaveda lastne patologije, zanima običajni *hypochondrus vul-*

garis, ki še ni dosegel samozavedanja. To je hipohonder, ki ne pozna sramu, saj je prepričan v resničnost svojih konstrukcij. Njegova hipohondrija bolj kot njegovo lastno duševnost obremenjuje zdravstveni sistem in zdravniško oseboje.

VI Epistemološko gledano je hipohonder konstruktivist. Ne zadovolji se s preprosto empirično ugotovitvijo, da se »nekam slabo počuti« ali da ga »boli glava«. Dejstva svoje percepcije nemudoma pretvori v simptome in se ne more upreti skušnjavi, da bi te simptome povezal v konsistentno teorijo, ki služi kot vseobsegajoča razlaga njegove občutene ali realne slabosti. Pri tem hipohonder oponaša znanstveno metodo, ki pa je ne zares pozna. Za njegova izvajanja je značilna polznanstvenost. To je poglobitni razlog za njegov težaven odnos z zdravniki.

Samo dejstvo, da hipohonder v resnici ni bolan, zdravnikov ne nujno moti (navsezadnje na zadovoljstvo farmacevtske industrije redno predpisujejo zdravila povsem zdravim ljudem): bolj kot to jih moti, da izpodbija njihovo strokovno avtoriteto tako, da jih sooča z lastnimi psevdoznanstvenimi dognanji. Hipohonder po drugi strani ne prenese zdravnikovega pasivnega, nezainteresiranega spoznavnega pristopa. Zdravnik pristopa k pacientovi (domnevni) patologiji od zunaj, »hladno«, z brezbriznostjo zbiratelja podatkov. Med njima je nepremostljiva epistemološka pregrada. Hipohonder izhaja iz določenega *dejstva zavesti*: ve, da je z njim nekaj narobe. Nato z veliko mero kreativnosti išče razloge, ki stojijo za tem primarnim, elementarnim dejstvom. Do objektivne realnosti nima velikega spoštovanja. Bolezni, ki jih »odkriva« na sebi, mu služijo kot priročni in pogrešljivi modeli; le skozi njihovo prizmo lahko artikulira primarni, ireduktibilni občutek, »da je z njim nekaj hudo narobe«. Je konstruktivist. Zdravnik po drugi strani izhaja iz empiričnih dejstev, ki se jim pravi bolezenski znak. Je pozitivist. Verjame v materialnost, dokazljivost, preverljivost. Do hipohondrovih kreativnih spoznavnih modelov nima nobene razumevanja. Hipohondrovih dopovedovanj, da je »z njim nekaj narobe«, ne jemlje resno: dejstva zavesti in subjektov položaj ga ne zanimajo. Ali je nekaj narobe ali ne, je zanj stvar objektivnih meritev. Ko jih opravi, hipohondru hladno odvrne, da je z njim vse v najlepšem redu.

Kako se na to odzove hipohonder? Nekateri so pomirjeni, saj so iskali prav to sankcijo avtoritete, ki bi jim kakor vrač v plemenski ureditvi s performativnim aktom povrnila izgubljeno zdravje. Drugi so razočarani. Ko bi bil zdravnik na njegovem

Politično gledano je hipohonder anarhični egalitarist. Kot vsak egalitarist se je znebil podrejenosti višji avtoriteti in jo nadomestil, kot bi rekel Edmund Burke, »z ogromnim zaupanjem v lastno pamet«.

mestu, bi vedel, da stvari niso v najlepšem redu. Tu se skriva srž dvoumnega razmerja, ki ga do zdravnikov goji hipohonder. Po eni strani jim zavida njihovo vednost. Rad bi imel njihovo znanje. Oponaša njihov diskurz. Po drugi strani jim zameri njihovo neobčutljivost za eksistencialno razsežnost problema. Ker se mu vedno znova dogaja, da ga zdravniki zavračajo, začne sumiti v njihovo usposobljenost. Morda so vsi le šarlatani. Morda je avtoriteta belih halj insignija nelegitimne oblasti, ki so jo uzurpirali z monopolizacijo vednosti prek izobraževalnega procesa. Morda je prav ta izobraževalni proces razlog za njihovo alienacijo od težav »resničnih ljudi«: morda vanj vstopajo kot pošteni vedoželjni mladeniči in mladenke, ki jih »sistem« pokvari in spremeni v brezbrizne in nadute gospodarje vednosti. Morda je njihova vednost le prazna magija. Morda je vse skupaj le zarota, ki naj onemogoča spoznanje in razrešitev resničnih težav. Morda je čas, da njihova vednost preide iz rok zaprte kaste v roke običajnih ljudi. Ljudi, kot sva ti in jaz. Saj imamo danes knjige za samopomoč. In seveda internet! S pomočjo de-institucionalizacije posredovanja znanja se lahko končno osvobodimo izpod opresivne hierarhične avtoritete in pastoralne oblasti gospodarjev vednosti.

Politično gledano je hipohonder anarhični egalitarist. Kot vsak egalitarist se je znebil podrejenosti višji avtoriteti in jo nadomestil, kot bi rekel Edmund Burke, »z ogromnim zaupanjem v lastno pamet«.

VII Vsak hipohonder zboli. To je nuja stvari. Le redko se namreč zgodi kakor princu Siddharti Gautami, da dosežemo modrost, še preden bi izkusili tegobe življenja. Statistično je verjetno, da se bo hipohonder prej ali slej soočil z resno boleznijo. Verjetnost narašča s starostjo in takoj, ko preseže pozno adolescenco, postane neizogibna. To je najhuje, kar se mu lahko zgodi. Mnogi ne prenesejo psihološkega pritiska (kajti – ne pozabimo – hipohondrija pomeni tudi fobični strah pred boleznijo) in mu povsem podležejo, kar le še poslabša njihovo telesno stanje. Za hipohondra je bolezen hujša, mnogo hujša kot za ostale. Poleg tega se mora spopadati še z okolico, ki ne razume njegovih pretiranih in neracionalnih odzivov, ter s skepsjo bližnjih, ki poznajo njegove manije in ne verjamejo

v resnost njegovega stanja. Stoičnost, s katero prenaša svoje breme, je vredna največje hvale, saj zahteva izjemen duševni in telesni napor. Žal okolica to le redko pripozna. Hipohonder z zaprepadenostjo sprejema njihovo nejevernost; njihovo norčevanje ga zaboli do dna srca. Kdor ga bo v tem trenutku, ko je najšibkejši, pustil na cedilu, bo verjetno za zmeraj izgubil njegovo zaupanje. Kdor mu bo pomagal, si bo priboril njegovo doživljenjsko zvestobo.

Odzivi so seveda različni. *Hypochondrus vulgaris* bo svojo bolezen obešal na veliki zvon kot dokaz, da je imel vseskozi prav. Prosvetljeni hipohonder pa se bo svoje bolezni sramoval: dolgo jo bo skrival že zato, ker ne bo prepričan, ali ni morda vse skupaj le še ena od njegovih psihosomatskih blodenj. Nazadnje, ko ga bo realnost neusmiljeno podredila svoji neizprosni sili, bo ponižno priznal, da se je vseskozi motil.

V trenutku, ko hipohondra sreča bolezen, se namreč zgodi trk dveh povsem različnih naracij: hipohondrične in medicinske. Skoraj vedno je diagnosticirana bolezen drugačna od tega, kar si je sam domišljjal. Često je tudi blažja, kakor je pričakoval (to je statistično pravilo že zato, ker hipohonder potencira svoje simptome – če so resni, se mu zdijo še hujši). Predvsem pa ni niti najmanj podobna njegovim konstruktom: kajti hipohondrovo pojmovanje medicine, naj bo še tako izdelano, ne more doseči sofisticiranosti in raznolikosti znanstvene diagnostike. Na svetu je mnogo več bolezni, kot si sam predstavlja, njegova domišljija pa je omejena le na najbolj znane med njimi. Ponavadi je pri svoji avto-diagnostiki izjemno neizviren: vse njegove spekulacije se sučejo okoli tistih maloštevilnih patologij, ki imajo svoje mesto v kolektivnih predstavah postindustrijske družbe.

VIII Bolezen razdre hipohondrove iluzije, da je nevarnost mogoče obvladovati z vednostjo. Hipohondrične konstrukcije so strašljive in mogočne. Imajo to moč, da povzročijo posameznikovo odrevenelost pred življenjem. Vendar ga nikoli ne dosežejo, nikoli ga zares ne zgrabijo. Ostajajo na varni razdalji grozeče prikazni.

Pri razumevanju hipohondrije si lahko pomagamo s primerom iz družbenega življenja. Recimo, da nekdo vneto gradi teorijo

Fenomenološko gledano ima hipohondrija strukturo paranoje. Gre za vase zaprt, samo-referenčni miselni sistem, ki vsiljuje svoje kategorije zunanji (v tem primeru telesni) stvarnosti.

zarote: lahko jo imenujemo judovsko-boljševistična, jezuitsko-vatikanska, framasonska ali panislamska zarota. Namišljeni zarotniki imajo velikansko moč, obvladujejo vse sfere družbe in politike. Njihov vpliv je tako vsemogočen, da onemogočajo vsakršno avtonomno dejanje: predvsem avtonomno dejanje teoretika zarote. Nikoli pa se ne zgodi, da nekdo sredi noči potrka na njegova vrata, noben pendrek mu ne zdrobi glave, noben naboj ga ne zadane sredi čela. Njegova teorija zarote je abstraktna in nemalokrat fascinantna fantazma, ki pa nima ničesar skupnega z banalnim vsakdanom skrivnih in obscenih kolesij oblasti. Tega bi se ovedel le tedaj, ko bi ga zgrabila hladna roka represije.

IX Fenomenološko gledano ima hipohondrija strukturo paranoje. Gre za vase zaprt, samo-referenčni miselni sistem, ki vsiljuje svoje kategorije zunanji (v tem primeru telesni) stvarnosti. To lahko gre tako daleč, da ustvarja svojo lastno realnost v obliki simptomov. Večinoma pa je omejena na to, da jih arbitrarno prerazporeja v miselne strukture, ki imajo to sposobnost, da koherentno opišejo realno stanje. A ta koherenca je konstruktivistična utvara: realnost je namreč neodvisna od domišljije in se ji ne pusti pokoriti.

X Če se hoče otresti svoje patologije, se mora hipohonder naučiti živeti s tesnobo in se hkrati odreči prepričanju, da zmore sam od sebe, brez naslonitve na zunanjo avtoriteto spoznati svoje bolezni. Eksistencialni primat, ki ga ima glede svojega telesa, s seboj ne prinaša nobene predprave glede njegove spoznavnosti. Napačno in naduto je domnevati, da vem o svojem telesu več kot zdravnik. Moja občutja so zelo pomembna pri vzpostavitvi diagnoze – nobeno učinkovito zdravljenje jih ne sme zanemariti. Vendar niso odločujoča; predvsem pa ne morejo biti osrednji, ultimatívni kriterij procesa zdravljenja.

»Pritoževanje bolnika ni ime njegove bolezni,« je opozarjal filozof Ortega y Gasset. Hipohondrija se začne, ko hoče bolnik svojemu pritoževanju dati ontološko konsistenco. Hipohondrija je odmev pradačne adamske strasti po poimenovanju.¹ Rešitev ni zatrtje te strasti, temveč njena preusmeritev *navzven*. Hipohonder mora spoznavno pozornost od sebe obrniti v stvarnost. Odpovedati pa se mora pretenziji po samo-spoznavnosti. Odtujenost – kajti hipohondrija je na nek način simptom odtujenosti od lastnega telesa – je potrebno zdraviti s še večjo odtujenostjo: odpovedati se je treba pretenziji po avtonomnem spoznavanju lastnega telesa.

XI Ko hipohonder obrne pogled navzven, obstaja nevarnost, da bo o stvarstvu razmišljal, kakor razmišlja o svojem telesu. Rodi se družbena hipohondrija.

Za razliko od organizma je družba na nek način *vedno bolna*. Vprašanje je le, kako pristopati do tega dejstva. Na eni strani je eksistencialna tesnoba vpričo tega dejstva, na drugi potreba po hladni, objektivni presoji. Eksistencialna tesnoba rojeva prizadetost, ki je predpogoj za empatijo, in spodbuja kreativnost; objektivna hladnost zahteva začasni umik v neprizadetost, stoično *apatheio*, ki omogoča osredotočenost in pravilno uokvirjenje ustvarjalnosti. Med obema je treba ohranjati ne-prestano ravnotežje. Ko se tehtnica prevesi v prid prvega, dobimo družbeno hipohondrijo oziroma populizem; ko se prevesi v prid drugega, dobimo prevlado scientističnega nazora oziroma diktaturo stroke.

Vsaka objektivna družbena presoja, ki hoče biti relevantna, mora izhajati iz subjektivne senzibilnosti. Povedano drugače, izhajati mora iz tega, da »me nekaj boli, »moti«, iz individualnega občutka neskladnosti. Ta senzibilnost je vedno osebna in je vpisana v spoznavni proces kot njegovo primarno gonilo. Vendar je treba to osebno senzibilnost venomer presegati –

¹ »Gospod Bog je izoblikoval iz zemlje vse živali na polju in vse ptice pod nebom ter jih pripeljal k človeku, da bi videl, kakšna imena jim bo dal, in da bi vsako živo bitje imelo tisto ime, ki bi mu ga dal človek. Tako je človek dal imena vsej živini in vsem pticam na nebu in vsem živalim na polju (...)« (1 Mz 2,19-20).

presepati ne pomeni zanikati ali zatirati, temveč svoj spoznavni napor potiskati onkraj partikularnih meja, ki jih postavlja začetna idiosinkratska spodbuda, in ga usmerjati na polje občosti. V nasprotnem primeru, če skušamo svet razumeti z naše omejene perspektive, se zaklenemo v kletko partikularizma. Epistemološko in eksistencialno se s tem postavimo v središče sveta in tako zapademo v najhujšo obliko napuha.

XII Primer egocentričnega družbenega hipohondra je Pepi Žbaradorja. Njegova zgodba je znana: najbolje jo je opisal Iztok Mlakar. Sicer pa Pepija poznamo iz naše bližnje okolice. Je naš dober znanec, vsak dan ga srečujemo na shodih in v gostilnah, njegove prispevke beremo v pismih bralcev in komentarjih na spletnih portalih, vse pogosteje pa tudi v kolumnah dnevnega tiska. Videli smo, kako so ga vabili v televizijske studie in kako je njegov svetovni nazor postal standard razsojanja o političnih zadevah. On je »glas ljudstva«. Z Gospodom Pljunkom, kakor sta nam ga opisala Ivan Cankar in Drago Jančar, sta glavna sooblikovalca javnega mnenja. Skupaj s »stroko«, drugim protipolom iste binarne opozicije, določata koordinate slovenskega antipolitičnega mišljenja.

Pepijeva družbena kritika izhaja iz personalne hipersenzibilnosti. Zelo enostavno se je norčevati iz njega: kaj več si tudi ne zasluži. Toda ko ga primerjamo z njegovimi kolegi, ki mlatio prazno samoupravno slamo, moramo priznati, da je Pepi na nek način boljši od njih. V tem je tudi njegova tragičnost (»ena prav žalostna štorija«). Zato se pišejo pesmi o njem, ne o njegovih kolegih. Pepi je vest družbenega konformizma, ki je nič ne more utišati – niti smrt. Njegovi konformistični prijatelji ne vidijo simptomov družbenega razkroja – simptomov, ki Pepija silijo k njegovim idiosinkratskim diagnozam. Zanje je vse v najlepšem redu. Pepi pa ve, da je nekaj hudo narobe. Zaznava simptome družbenih neskladij, krivic, nesmislov. Na ravni percepcije je povečana senzibilnost njegova velika prednost. Zaznava probleme, kjer drugi vidijo nediferencirano neproblematičnost vsakdana.

Težava nastopi na ravni konceptualizacije. Tu se ubogi Pepi zgubi. Nezmožen je kakršnegakoli uvida v razloge družbenih problemov. Njegovo nezaupanje do drugih – bodisi do avtoritete, do katere goji anarhično sovraštvo, bodisi do bližnjih – je razumljivo: je eden najbolj trdovratnih simptomov življenja pod nedemokratičnim ovaduškim sistemom. A vendar bi moral Pepi, če bi hotel svojo občutljivost na družbene krivice pretvoriti v dejavno in tvorno kritično držo, to nezaupanje premagati.

Navezati bi moral stike tako v vertikalno (tako da bi posegel po verodostojnemu, nešarlatanskemu znanju tistih, ki vedo več od njega) kot v horizontalno (tako da bi navezal stike s podobno mislečimi kritičnimi posamezniki). Le tako bi lahko presegel svojo bolešno izoliranost in postal del široke občanske mreže, ki bi producirala družbeni smisel in prinašala upanje v sivo poznosocialistično realnost.

Toda Pepi, kot vemo, tega ni zmožel. Vztrajanje pri subjektivni patologiji ga je pripeljalo do logičnega zaključka: nazadnje ni verjel več nikomur razen samemu sebi. Nezaupanje do okolice je zamenjal z ogromnim zaupanjem vase. Takšnega ga srečamo v Mlakarjevi pesmi. Takoj nam je jasno, da predstavlja prototipni, idealni subjekt represivnega režima. Dokler so državljani izolirani in znajo svojo nelagodje izraziti le prek neartikulirane nerganja, je režim na varnem.

Hipohonder je sodobni gnostik: materialno stvarnost dojema kot kaos, ki neprestano grozi, da bo zrušil njegovo homeostazo.

V takšni konfiguraciji je še največja nevarnost, da bo njihova jeza izbruhnila in to, čemur je Jacques Lacan pravil *passage à l'acte*: v nasilno subjektivno uničevalno in samouničevalno dejanje. V slovenskem okolju se je to kazalo v neslutnem porastu samo-destruktivnosti (»kaj je tou bugi Pepi, je kupu flaškon, se je zapil ku šilur, ga je povozu kamjon«); drugje pa je ob popustitvi državnega represivnega aparata prišlo do izbruha destruktivnega nasilja. Kaj drugega so bile jugoslovanske vojne, če ne divjanje razosebljene in odtujene množice pod taktirko oblastizeljnih družbenih hipohondrov?

XIII Hipohondrija je znak zavedanja človekove kontingentnosti. Njegove omejenosti znotraj telesa, ki je – ne glede na vse duhovne prakse presejanja telesnosti – neprehodni okvir eksistence. »Ne moremo biti drugače kakor v svojem telesu, zbrani, opasani in silo trpeči,« je v eni svojih zgodnjih pesmi zapisal Edvard Kocbek. Hipohondrija je skrajna senzibilnost za končno posledico tega dejstva, ki je obenem konstitutivna resnica človekovega obstoja – smrtnost. S tega vidika je hipohonder bližji pristni eksistenci kot običajni »prosvetljeni hedonist« (kakor postmodernega subjekta definira Slavoj Žižek). Šele bližina nevarnosti ne-bitosti v nas

prebudi občutek za skrivnostnost biti, pravi Paul Tillich. Toda hipohondrija je patološka distorzija tega zavedanja: človekove minljivosti ne jemlje *zares*, v vsej njeni radikalnosti. Pred njo beži, vendar na drugačen način kot nereflektirani površnež. Ta se ne-bit, ki je poslednja resnica človekovega svetnega bivanja, izogiba tako, da se zateka v svoje območje ugodja ali se oklepa minljivih užitkov. To je tisti, kot bi rekel Prešeren, ki »slepo-to ljubi sveta in od veselja do veselja leta« in ne pomisli, »da smrtna žetev vsak dan bolj dozori«. Pred smrtjo beži tako, da se predaja ugodju in užitku. Povedano drugače: minljivosti se izogiba tako, da se zateka v minljivost. Ali še drugače: ne-bit se izogiba tako, da se zateka v ne-bit. Hipohonder ravno tako beži pred smrtjo, a v povsem drugo smer. Umrljivosti se izogiba tako, da beži pred življenjem. Povedano drugače: *ne-bit se izogiba tako, da se izogiba biti*.

Hipohondrija je skrajna občutljivost na nevarnost izničenja. To pomeni, da hipohonder bližino ne-bit občuti silneje od običajnega, »zdravega« človeka. Zato je, kot bi rekel Tillich, tudi mnogo bližje konstitutivni skrivnostnosti biti. Ni presenetljivo, torej, da hipohondrijo pogosto najdemo med najbolj genialnimi ustvarjalnimi umi: Newton, Darwin, Dostojevski ... Vzemimo slednjega: kot privatni in družbeni hipohonder je bil neprimerno bolj občutljiv na probleme sočasne Rusije od svojih konformističnih sodobnikov, ki jih je genialno prikazal v svojih romanih. To pa v ničemer ne spreminja dejstva, da je bila njegova epistemologija hipohondrična: ob njegovem brezkompromisnem vztrajanju pri svojem partikularnem stališču se je nazadnje sploščila v pot, ki je »človeka iz podpodja« pripeljala do avtoritarnega fanatizma. To je usoda, ki preti slehernemu družbenemu hipohondru, ki se predaja svoji patologiji, namesto da bi se podal na pot ozdravitve.

XIV Zdravilo proti družbeni hipohondriji je pripoznanje konfliktnosti in pokvarljivosti kot izvornega, nepremostljivega družbenega dejstva. To pa nikakor ne pomeni odpovedi etiki, aktivizmu in reformističnemu naporu; ravno tako kot dejstvo smrtnosti ne more biti opravičilo za to, da se odpovemo zdravljenju (češ, »saj smo na dolgi rok vsi mrtvi«). Hipohondrijo lahko s tega vidika razumemo kot izogibanje spoznavanja resničnih težav in njihovega zdravljenja. Hipohondrija je tako le drugo ime za pomanjkanje poguma; pogum je namreč, kakor pravi Paul Tillich, samo-afirmacija biti navkljub dejstvu ne-bit.

Hipohonder potrebuje zunanji šok, da se zbudi iz odrevenelosti ne-bit. Za individualnega hipohondra je ta šok medicinska diagnoza, za družbenega hipohondra pa rigorozna in natančna družbena kritika – takšna, ki *ne govori* jezika površnega in preobčutljivega moralizma. Hipohonder se lahko ozdravi le tako, da v odtujeni diagnozi prepozna razloge za svoje subjektivno nelagodje.

Hipohonder ima na nek način svoje namišljene bolezni rad – vaje jih je in je nanje navezan. Rešitev za njegovo patologijo ni prepustitev brezbriznemu lagodju, temveč podreditev zunanosti, ki ga oropa njegovih namišljenih tegob in mu naloži resnične. Ukloniti se mora prisili dejstev in avtoriteti tistih, ki o problemih vedo več kot njega. Predvsem pa se mora odločno upreti psihotični skušnjavi koherentnosti. To je daleč najtežje in to zmorejo le redki. A tudi hipohondrija je navsezadnje dar redkih. Če skušamo misliti resno grozljivi krščanski nauk, ki pravi, da je vsaka bolezen dar, lahko rečemo, da je hipohondrija dar, ki nas uči ponižnosti in odpovedi temu, kar nam je najbližje in kar nam je v težkih časih najbolj v uteho – našim lastnim, poznanim, udomačenim strahovom. ●

Dao